

nihil significantium, quae distinctionum tamen loco adluderi volebant, in celeberrimis eorum dialecticis adhuc legere est.

CAPUT IV. DE CATEGORIIS.

§. I.

Quare de Categoriis agatur?

Quanquam probe sciam, Categorias in eorum pene censum relatas esse, de quibus vel loqui etiam inter aevi nostri eruditos, & triconis simul notam effugere, nemini sit concessum. Ne tamen, quid earum nomine veniat, tyrones plane ignorent, pauca de illis dicere statutum est. Sed & domestica quaedam causa hanc de categoriis pauca disserendi necessitatem mihi imposuit. Quare sit.

§. 2.

De notione Categoriae.

Categoriae etymologiam quod adinet, siquidem Porphyrio habenda sit fides, nomen istud ab Aristotele Peripatericorum Principe ad Gymnasia ab usu forensi traductum est. Praevaluit tamen, ac nobis etiam aliorum magis probatur opinio, qui vocabulum istud a graeca voce *κατηγορεω* latine praedico aut enuntio derivari censent ita, ut Categoria idem ac enuntiatio, praedica-

dicamentum significet, quemadmodum interpretatur Boëtius. Unde Categoriae vulgo definiuntur esse *suprema quaedam genera seu classes in quibus omnia substantiae singularis adtributa seu praedicata continentur*. Categoria tamen aliquando quidem pro tota serie ex superioribus & inferioribus constituta, aliquando vero pro supremo tantum genere cujusque praedicamenti solet usurpari.

§. 3.

De numero Categoriarum, earumque Auctoribus.

De Categoriarum seu praedicamentorum numero tam veteres, quam recentiores admodum inter se discrepant. Plato teste Aristotele *III. Metaphys. cap. 5.* unum tantum admisit omnium genus & praedicamentum. Xenocrates & Andronicus duo statuebant substantiae unum, alterum accidentis: quibus actionis tertium adiecit Valla. Stoici, ut auctor est Plotinus *L. I. Eneade. 6. cap. 29.* quatuor posuere: ipse vero Plotinus quinarium Categoriarum numerum videtur elegisse: quem teste Simplicio ad novenarium usque produxit Nicostratus. Archytas tandem Tarentinus, ut plurimi censent, praecunte sibi Magistro Pythagora ad Categoriarum decadem omnia redegit; quem deinde numerum in ordinem digessit, ac certa ratione methodoque pertractavit Aristoteles: Hic, quemadmodum Antecessores suos philosophos discipulorum numero ac nominis celebritate vicit, primusque systematice sua pertractavit, decem illis praedicamentis tantam conciliavit auctoritatem, ut nefas exinde plerisque visum

visum sit, denarium hunc Categoriarum numerum velle immutare, aut eidem repugnare.

§. 4.

Quenam sint decem istae Categoriae?

Categorias vero illas decem sequenti disticho comprehendunt.

<i>Subst.</i>	<i>quant.</i>	<i>relatio.</i>	<i>qualit.</i>	<i>actio.</i>	<i>passio.</i>
Arbor,	sex,	servos,	ardore,	refrigerat	ustos
<i>Ubi. quando. situs.</i>			<i>habitus.</i>		
Ruri cras stabo,			nec tunicatus ero.		

Verum vel ipsae tamen voces summam Categoriarum istarum barbariem nimis jam produnt, quam ut multis illam ostendere sit necesse.

§. 5.

Decem istarum Categoriarum existimatio apud Peripateticoscholasticos.

Decem has Categorias jam tunc post Aristotelem summam auctoritatem nactas esse, modo commemoravimus, sed nec minor tandem earum apud Peripateticoscholasticos existimatio fuit adeo, ut ab eis aut recedere, aut earum quoque numerum quomocunque impugnare religioni prope duceretur, utpote cum eas ceu omnis tam sacrae quam profanae scientiae fontem, ac brevem quasi epitomen revererentur. Unde de ratione tandem, qua denarium hunc categoriarum numerum stabilirent, cogitare coeperunt.

§. 6.

Quanam idratione evincere conati sint?

Rationem vero, qua dictum Categoriarum numerum firmare conati sunt, praeter sacram Aristotelis auctoritatem, a qua vel latum unguem recedere nefandum penes ipsos facinus erat, sequentem adferebant. Tot, aiebant, statuendae sunt Categoriae, quot de re singulari fieri possunt quaestiones; atqui ejusmodi quaestiones de re singulari decem fieri possunt: de re enim quaeri potest 1. quid? 2. quanta? 3. qualisve sit? 4. ad quid referatur? 5. quid agat? 6. quid patiatur? 7. quo in loco? quove 8. tempore sit? 9. quomodo se habeat ad situm? an stet, an sedat, an jaceat? ac tandem 10. quem habitum gerat? an sit togata, an galeata? ergo, occlamabant, ergo decem statuendae sunt Categoriae.

§. 7.

Quid de hac argumentatione sit censendum?

Verum, quam infirmum, quamque omni robore destitutum sit argumentum istud, quod ceu demonstrativum illi jactitabant, nemo non intelligit. Quodsi enim, quod in majore arguitur, verum sit, tot esse statuendas Categorias, quot de re singulari fieri quaestiones queunt; non decem modo, sed innumerae quasi Categoriae forent statuendae. De re enim singulari v. g. Petro praeter quaestiones modo enarratas multae adhuc aliae possunt institui. Sic quaeri adhuc potest de Petro v. g. cujus status sit? an caelebs, an uxoratus? cujus dignitatis? an Rex, an Princeps,

ceps, an cœsul? cujus conditionis? an civis an peregrinus? &c. Nec obstat, denominationes has esse externas, relativas & morales; utpote cum talium & ipsi, loci scilicet, temporis speciales Categorias ponant.

§. 8.

Perniciosissimus alius Categoriarum abusus.

Sustineri tamen forte adhuc possent abusus jam dicti Categoriarum; dummodo in ipsis his Categoriis non voces plerumque mente cassas omnique significatione destitutas coacervassent, ac per illas res demum quaslibet definire præsumissent: etenim, quod bene notat Clericus *Praef. Log.* 3. 4. quovescunque de re singulari sermo habendus erat, dispiciebant, ad quodnam universale, aut ad quam Categoriā referri posset; ac de ea ex regulis positis non ex intima rei cognitione loquebantur. Itaque haec dialecticae pars nomenclatura seu dictionarium fuit, cujus ope nomina quaedam rebus imponebant, & memoriter ex regulis seu veris seu falsis ratiocinabantur. Unde, pergit idem, factum est, ut res vulgares admodum & omnibus notas quasi reconditas doctrinas enuntiarent, propter artem, ad quam sua dicta exigebant; seu potius propter dictionarium, quo constanter utebantur, & in quo etiam erant voces novae, quibus sermo quotidianus destitutum videbatur. Ita si quis quaereret quid sit *homo*? reposuisset Logicus, esse *animal rationale* ex ordine Categoriarum suarum: quod idem erat, ac si dixisset homini imponi nomen *animal*. Quarenti, quid sit *planta*? *Vivens anima vegetativa* praeditum, reposuisset. Sciscitanti quomodo *animal*

mal & *vivens* differant? regeffisset, *vivens* esse *genus* animalis, animal vero *speciem* viventis, quod huc redit, nempe in distributione entium apud philosophos, *vivens* esse nomen generalius, seu quod pluribus tribuitur quam *animal*. Siquis quaesivisset, quid sit *anima rationalis*, quid *vegetativa*? responsum accepisset animam rationalem *hominis*, animam vero vegetativam *plantarum formam* esse *substantialem*. Urgenti nihil reposuisset praeter alia dictionarii vocabula; quibus exhaustis denuo incepisset, si modo in iram non erupisset. Hucusque Clericus.

§. 9.

Abusus isti in quantum per Recentiores sublati sint?

Recentiores servile auctoritatis jugum in tantum quidem excussere, ut denario Categoriarum numero adstringi se amplius passi non sint: Categorias enim Recentiorum aliqui duas solum, substantiae scilicet unam, & accidentis alteram statuere, quibus relationis tertiam alii adjecerunt. Ac septem tandem aliis, aliis sex solum ponere libuit, quas, cui id operae pretium esse videtur sequentibus inclusas versibus legere poterit:

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Mens,	mensura,	quies,	motus,	positura,	figura
		7.			

Sunt cum materia cunctarum exordia rerum.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Mens,	corpus,	motus,	nexus,	mensura,	figura.

Scholarum tamen praepudicium, ex Categoriarum scilicet ordine & legibus veras rerum definitiones

nes & formandas esse, & dijudicandas, deponere nondum valuerunt; quemadmodum decantata Recentiores inter & scholasticos controversia de vera hominis definitione testatum facit. Et si, quod certum nobis est, Recentiores definitionem hominis *animal rationale* rejiciendo, ejusque loco hanc *substantia seu creatura constans mente & corpore physice unitis* substituendo naturam hominis multo adcuratius exposuerint, Categoriarum tamen usui in acceptis id minime referimus. Quanquam caeteroquin jure arguantur scholastici, quod hominem per animal rationale definiendo contra Categorias, & definitionum regulas inde ab ipsis statutas peccaverint.

CAPUT V. DE TERMINIS.

§. 1.

Terminus quid?

Voces ad propositionem comparatae, sive quatenus propositionem seu subjectum aut praedicatum constituunt, termini vocantur.

§. 2.

Divisio termini in categorematicum, syncategorematicum & mixtum.

Unde, cum voces aliae quidem solae sine aliis, aliae vero non nisi cum aliis subjectum aut praedicatum propositionis esse queant, terminus in categorematicum seu talem, qui solus sine alio, & syn-